

Odysseus op zoek naar de onsterfelijkheid

Recensie

Paul Claes, *Ouroboros. Odyssee 2.0*. Met tekeningen van Koenraad Tinel (Vossem-Tervuren: Uitgeverij KLEIN, 2023), 176pp. ISBN 9789464774405.

Waarom werd de oude homerische held Odysseus in de twintigste eeuw zo populair? Dat heeft onder meer te maken met een van de sleutelverhalen uit de *Odyssee*, het verhaal van Odysseus en Kalypso. De homerische Odysseus vertelt dit verhaal tijdens zijn verblijf bij de Faiaken. Nadat zijn metgezellen zich hadden vergrepen aan de runderen van de zonnegod Helios, werden ze allemaal gestraft met de dood. Odysseus bleef alleen over en spoelde als eenzame drenkeling aan op het eiland van de godin Kalypso. Kalypso hield hem vervolgens zeven jaar lang gevangen, tegen zijn zin, omdat hij terug wilde naar huis, en ten slotte deed ze hem een aanbod: als hij bij haar zou blijven, zou ze hem onsterfelijk maken.

Maar Odysseus sloeg dat aanbod af en koos voor zijn sterfelijke leven met Penelope. Dit gegeven is door twintigste-eeuwse literatoren gretig benut. Zij maakten van hun Odysseus vaak een man die in hun nieuwe seculiere wereldbeeld paste: een man die de onsterfelijkheid niet alleen afwees, maar daar ook niet meer in geloofde. Leopold Bloom, de Odysseus van de Ierse schrijver James Joyce, is een man die zich met de dood van zijn zontje probeert te verzoenen door van het aardse leven te genieten en zich over een zoekende jongeling te ontfermen. De Hongaarse auteur Sándor Márai maakt van zijn Odysseus de eerste mens die bewust kiest voor het aardse leven omdat hij beseft dat de mens het met zijn rede tegen de goden kan opnemen.

Ook Paul Claes heeft nu een epos gepubliceerd over Odysseus, getiteld *Ouroboros*, en het is opvallend dat hij al in de eerste alinea verwijst naar het verhaal van Kalypso. Zijn epos begint nadat Odysseus is teruggekeerd op Ithaka. Hij portretteert Odysseus als een man die ook als hij terug is niet tot rust kan komen en het gevoel heeft dat hij erop uit moet.

Claes benutte voor het werk de oude homerische versvorm, de dactylische hexameter, en hij trad daarmee in de voetsporen van de Griekse auteur Kazantzakis, die in 1938 ook een *Odyssee*-vervolg in hexameters uitbracht. Het zal de kenners van Claes' conduitestaat niet verrassen dat zijn hexameters lopen als een goed geoliede spoortrein en lezen alsof je te doen hebt met een hedendaagse roman. Koenraad Tinel illustreerde ze met fraaie, donkere oerbeelden.

Waar de Odysseus van Joyce en die van Márai, net als de oude held van Homerus, inderdaad hun onsterfelijkheid vaarwel zeggen, blijft die van Claes daar voortdurend naar hunkeren. Het onsterfelijkheidsthema keert in de loop van het verhaal überhaupt steeds terug. Zo wordt het Gilgamesjepis in het verhaal gevlochten, het oude Sumerische verhaal over een grote koning die ernaar hunkert om een avontuur te beleven dat hem onsterfelijk zal maken. Maar we stuiten ook op het verhaal van een priester die is ingewijd in de wijsheid van de Hyperboreeërs en in reïncarnatie gelooft, en op dat op van Orpheus, de vermaarde zanger die zijn gestorven geliefde Eurydike probeerde terug te halen uit de onderwereld.

Odysseus zelf droomt dat hij een Fenicische koopman is die naar het Westen vaart om het eeuwige leven te zoeken. En van zijn oude vriendinnetje Nausikaä ontvangt hij een ring in de vorm van een Ouroboros, de mythische slang die in zijn eigen staart bijt. Ook dat beeld staat voor de onsterfelijkheid, omdat het begin noch einde kent.

Zelf zal de oude held uiteindelijk inderdaad de onsterfelijkheid bereiken, maar voordat het zover is, worden we in het verhaal van Claes op heel wat verwickelingen vergast. Odysseus trekt er opnieuw op uit, in eerste instantie om zijn zoon Telemachus te vinden, die onverhoeds vertrokken is. Na allerlei woeste avonturen belandt hij voor de tweede maal op het eiland van de Faiaken, waar hij opnieuw gastvrij wordt onthaald door koning Alkinoös en diens eega Arete.

Met Alkinoös en Arete loopt het slecht af. Het eiland van de Faiaken wordt getroffen door een vreselijke ramp. De machtige zeegod Poseidon wil kennelijk wraak nemen op de Faiaken omdat die zijn aartsvijand Odysseus hebben ontvangen en prinses Nausikaä met diens zoon Telemachus willen laten trouwen en veroorzaakt een

aardbeving die een enorme ravage aanricht op hun eiland en het nobele koningspaar het leven kost.

Maar ook Penelope en Odysseus vinden de dood. Penelope, in eerste instantie in Ithaka gebleven, doet het daar voorkomen alsof ze van de rotsen in zee is gesprongen, terwijl ze heimelijk haar man achterna reist naar het eiland van de Faiaken. Als Odysseus terugkomt op Ithaka, om haar over de trouwplannen van Telemachus en Nausikaä te vertellen, en hoort dat zijn echtgenote dood is, springt hij zelf van de rotsen af. Maar als schim bezoekt hij op een nacht zijn echtgenote, en zegt dan:

Wees niet bang voor mij: ik ben de schim van je liefste.
Ik kom zeggen waarom ik van de klip ben gesprongen.
Twintig jaar lang doorkruiste ik alle streken en zeeën
Om het geheim te vinden van het Onsterfelijk Leven.
Toen begreep ik dat al mijn zwerftochten pogingen waren
Om mijn aardse bestaan te verlengen. Nu weet ik dat enkel
Onze dood onsterfelijk maakt. Kom lieveling, volg me.

Ten slotte springt Penelope in innige omhelzing met de schim van haar man de dood tegemoet, in het vertrouwen dat daar de eeuwigheid wenkt.

Ineens gebeurt er dan iets wonderlijks: Penelope wordt wakker in een tijd die niet alleen die van Homerus maar ook die van ons ver voorbij is, een tijd van universele orde waarin de mensen gezonder en tevredener zijn dan ooit tevoren. Fysiek onsterfelijk zijn ze niet, omdat dat hen niet gelukkig maakt, maar toch kunnen ze een vorm van onsterfelijkheid ervaren, bijvoorbeeld in de ‘virtuele realiteit’ van de vertelling, die hun bewustzijn uit hun lichaam kan bevrijden, of in het besef dat ze in de ‘dood’ van de hartstochtelijke vrijage onsterfelijk kunnen worden in een kind.

Zo treedt Claes, in deze speelse, met paradoxen geladen improvisatie op het oude homerische epos, uiteindelijk toch in de voetsporen van auteurs als Joyce en Márai. Want Kalypso moet in het epos van Claes opnieuw het hoofd buigen, zo laat hij ons op de laatste bladzijde weten. Zij wil namelijk dat we ons laten klonen, om zo de onsterfelijkheid te bereiken, maar dit lijkt de ontwaakte Penelope geen goed idee, want het zou ten koste gaan van haar individualiteit. En dat is, zoals we allemaal weten, een echte moderne verworvenheid.

Jabik Veenbaas
veenbaas@planet.nl

